

vodeće političke snage, manje ili više nezavisna inteligencija i u različitoj meri izmanipulisano ili spontano razbuđeno javno mnjenje najrazvijenijih zemalja sveta. Svi sadržaji epohalne svesti ne prevladavaju snagom saznanjnih razloga. Epohalna svest širi se ako se uspešno ukoreni u društvenu svest određenih klasa i slojeva i uključi u razne društvene delatnosti (Milić 1986, 646). Vladajuće klase nadziru posredno i neposredno širenje društvenointegrativnih sadržaja i njihovo ukorenivanje u svest inteligencije, a uprošćavanjem i u svest ostalih grupa. Stupanj uticaja društvenointegrativne misli ne zavisi od njene naučne zasnovanosti, već počiva na društvenoekonomskim odnosima i raznovrsnim klasno slojnim savezima koji se prepliću sa različitim poimanjem zaštite interesa određenih etničkih grupa. Razvoj epohalne svesti nepredvidljiv je, kao što su to i tokovi društvenih sukoba koji se nekontrolisano i nenadano javljaju i primaju neplanirani obim. Nove društvene snage u novim uslovima sa novim iskustvima i težnjama podstiču razvoj novih društvenointegrativnih ideja koje se ne mogu u celini svesti na manipulaciju vladajućih snaga. Determinizam izmene epohalne svesti je zamršen, ali su neki uzroci vidljivi. Oblici širenja duha epohe, trajnost nametanih ili spontano prihvaćenih vrednosti i uspeh u demonizaciji neželjenih snaga, zavise od odnosa globalnopolitičkih snaga, ali i tehnološkog stupnja sredstava masovnog opštenja: radio, TV, računari, Internet. Zbog tehničko-tehnološke nadmoći razvijene zemlje uvek su kadre da mameću vlastite vizije manje razvijenima i ubedljivije pravdaju svoju politiku kao normalnu i demokratsku.

Vrednosti Francuske revolucije i različiti oblici njihovog ostvarivanja (nasilni i nenasilni, žrtve) dali su osnovni sadržaj duhu epohe u poslednja dva stoleća. Od tada u duhu epohe prevladavaju klasni ili nacionalni interesi, raznorodno obrazloženi modeli demokratije (neposredne ili posredne), ljudska prava, jednakost (doduše različito shvaćena) i sloboda. Kao negativni misaoni obrasci, koji su katkad uticajniji od nikada do kraja jasnih poželjnih vizija, bili su aktuelni: antiimperijalizam, antikapitalizam, antikomunizam, antifašizam i antitotalitarizam. Ni negativne odrednice duha epohe nisu bile jednoznačno definisane već uvek u skladu sa konkretnom situacijom, interesima i regionalnom tradicijom. Uticaj širih ili užih predrasuda, stereotipa i kolektivnopsiholoških raspoloženja, zatim propagande i manipulacije jeste takođe važan kod razumevanja pojedinih ekstremnih verzija konkretnog duha epohe. U svakom dobu postoji preovlađujući duh epohe ili najmanje dva rivalska duha epohe koja se hrane uzajamnim osporavanjem i sugeriranjem opasnosti od drugog. U 20. veku antikapitalizam i antikomunizam su ključni, a antifašizam i antitotalitarizam izvedeni obrasci duha epohe. Njihovo sučeljavanje odredilo je promene međunarodnih odnosa.

3. 1. Interesna osnova.

Smena vekova 1900. godine je u metropolama kapitalizma obeležena prelazom ka imperijalizmu, koji je na kraju relativno dugog mira u Evropi nagoveštavao Pax Britannica. Na kraju 20. veka stoji Pax Americana, ne manje prožet hegemonizmom i imperijalizmom. Jedan od glavnih ishoda 20. veka je opadanje značaja Evrope u privrednom i političkom pogledu koja je dugo bila nesporni centar svetske istorije, pa ima mišljenja da je to "američki vek". Između doba britanske i SAD nadmoći stajala je epoha svetskih ratova, socijalizma i fašizma. Prelaz iz 19. u 20. vek karakteriše napetost pretkapitalističkih i industrijskih kapitalističkih struktura i načina života i jačanje klasne borbe. Ako se traga za glavnim formacijama protivrečnosti i sukoba koje su uslovile eksploziju nasilja u 20. veku otvaraju se zamršeni spletovi interesa i protivrečnosti. Uprkos složenosti ove ključne formacije se mogu